

Kv Klokryparen, Hammarby, Stockholm, Förslag till nybyggnad av bostadshus Antikvarisk konsekvens analys

---

INLEDNING

På uppdrag av Stockholms studentbostäder (SSSB), genom projektägare Björn Ribbhagen, har AIX Arkitekter AB tagit fram den här konsekvensanalysen. Analysen är framtagen i samband med upprättandet av en ny detaljplan som ska utreda möjligheten att uppföra ett nytt bostadshus.

BAKGRUND

SSSB planerar att uppföra ett nytt bostadshus för studenter. Stockholms stad har gett klartecken till exploatering av marken sydväst om SSSB:s nuvarande fastighet Klokryparen 6. Fastigheten angränsar till Klokryparen 5 som är bebyggd med en kyrkobyggnad, Hammarbykyrkan. Området sydväst om fastigheterna är idag obebyggd naturmark. Lugnet Arkitekter har tagit fram ett förslag till nybyggnad, Skisser fasadkoncept, som analyseras här.

Hammarbykyrkan fasad mot sydväst, foto AIX augusti 2022.

SAMMANFATTNING OCH SAMLAD BEDÖMNING

Fastigheten Klokryparen 6 utgör en årsring som speglar 60-talets arkitektur i Hammarbyhöjden, runt omkring finns en sammanhållen 30-tals bebyggelse med smalhus. De främsta värdebärande karaktärsdragen inom föreslagen exploateringsyta är:

- Byggnadernas arkitektoniska uttryck som skapar en årsring från 60-talet.
- Kyrkans monumentala placering i en planstruktur med organiska gator som följer de topografiska förutsättningarna.
- Rymd- och ljusverkan.
- Byggnadernas förhållande till natur och berg i dagen.

Den nya föreslagna byggnaden anspelar på 60-talets arkitektoniska uttryck och till sin bredd förhåller den sig till smalhusen och deras placering i naturmarken nära in på fasaderna. Därför bedöms helheten inom fastigheten bli den samma som idag, med från 1930-talets bebyggelse avvikande arkitektur kring kyrkan. Föreslagen ny byggnaden bedöms därför som möjlig att lägga till miljön utan att denna förvanskas.

Den nya friliggande huskroppen bedöms som välplacerad i sitt sammanhang i syfte att värna befintliga byggnaders värdebärande karaktärsdrag. Detta under förutsättning att befintlig trädridå bibehålls samt att förslaget ytterligare studeras utifrån de vyer som AIX tagit fram i Kulturmiljöutredningen.

Angöringsplatsen sydväst om det befintliga bostadshuset bedöms ligga inom den känsligaste ytan av föreslagen exploateringsyta. I kommande projektering är det av störst vikt att så mycket som möjligt av växtligheten och berg i dagen bibehålls. För att byggnaden ska få en starkare koppling till omgivande smalhus bör dess sydöstra gavel omstuderas i syfte att kunna upplevas som smalare.

Miljöbyggnaden som föreslås placeras nära det befintliga bostadshuset, d v s inom det område som bedöms vara mest känsligt för förändring, bedöms som möjligt att placera där med anledning av dess små mått, utan att miljön förvanskas. Utformning av byggnaden är givetvis viktig för att den ska passa in i helheten, vilket i detta fall är 1960-tals arkitekturen.

Johan Rittsél

Byggnadsantikvarie, certifierad KUL2

UNDERLAG

HISTORIK I KORTHET

Under 1900-talets början växte Stockholms innerstad kraftigt. För att lösa den stora bostadsbristen genomfördes omfattande markförvärv utanför tullarna och ett intensivt bostadsbyggande i syfte att avhjälpa trångboddhet och sanitära olägenheter påbörjades.

Stadsplaneförslaget för Hammarbyhöjden togs fram runt 1930 i efterdyningarna av heta samhällsdebatter och inte minst en genomgripande bostadssocial studie. Undersökningarna fokuserade på att ta fram förslag kring hur det optimala hemmet anpassat efter sin tids nya familjeförutsättningar skulle se ut. Funktionalismens smalus med enkla ändamålsenliga bostäder med mycket ljus, luft och grönska blev därmed en del av det nya stadsbyggnads-idealet. Hammarbyhöjdens planförslag innebar även uppförandet av hyreshus på stadens mark samt införandet av barnrikehus för första gången.

Byggnationen av Hammarbyhöjden påbörjas 1935 i områdets nordvästra del. Byggnadskropparna placerades direkt i terrängen i solfjädersform med små lägenheter med hög standard. Naturen utgjorde ett viktigt inslag i området, och gav sol och grönska mellan de putsade lamellhusen. Barrträden som sparades då är än idag ett viktigt karaktäristiskt inslag i området. Under 40–50-talet byggdes även Södra Hammarbyhöjden ut med tillskott av bland annat ett antal punkthus om fyra till fem våningar. År 1958 drogs den gröna tunnelbanelinjen hit.

Hammarbykyrkan stod klar 1969 och uppfördes för Evangeliska Fosterlandsstiftelsen. Kyrkan ritades av arkitekten Erik Lindgren och kom att tillföra området ytterligare en årsring med sin 60-tals arkitektur i tegel, betong och trä. Samma kontor ritade tillbyggnaden mot nordost som uppfördes mellan 1979–1982. Denna inrymde församlingslokaler, studierum, expedition, arkiv, förråd, motionsrum, omklädningsrum m.m. Erik Lindgren ritade även bostadshuset på Klokryparen 6 som uppfördes för EFS i samband med kyrkan. Bostadsbyggnaden köptes 1999 av Stockholms studentbostäder (SSSB). I samband med ägarbytet genomfördes vissa ändringar av rumsfördelningen för att anpassa byggnaden för dess nya syfte. Bland annat byggdes mindre förrådsytor och liknande om för att skapa nya lägenheter.

Arkitekten Erik Lindgren, medgrundare till kontoret LPS (Lindgren Persson Sundling) Arkitekter AB, var verksam över hela landet. Bland annat ritade han flertalet kyrkobyggnader för EFS, men även flerbostadshus och fristående villor. Återkommande i flera av Lindgrens byggnader är en brutalistisk tegelarkitektur i mörkbrunt tegel med detaljer i trä och betong.

KULTURHISTORISKA FÖRUTSÄTTNINGAR

Kommunala ställningstaganden

Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering

Klokryparen 6 inventerades 2006-11-22 och är grön-klassad i Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Grön klass innebär ett högt kulturhistoriskt värde och betyder att bebyggelsen bedöms vara särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. Till grund för klassificeringen ligger följande motivering:

Bostadshus uppfört för Evangeliska Fosterlandsstiftelsen i samband med att den intilliggande kyrkan byggdes i början av 1970-talet. Byggnaden har en tidstypisk välgestaltad arkitektur med

inslag av tegel och rå betong. Markbehandlingen kring byggnaden är utförd med omsorg. Byggnaden bevarar i huvudsak sin ursprungliga arkitektur.

Hammarbykyrkan på Klokryparen 5 inventerades och klassificerades 2006-11-22 och tillskrevs grön klass med följande motivering:

Kyrkobyggnad från början av 1970-talet uppförd för Evangeliska Fosterlandsstiftelsen. Kyrkan har en tidstypisk välgestaltad arkitektur med inslag av både tegel och rå betong. Med sitt monumentala läge på en höjd är byggnaden ett landmärke för stadsdelen.

Fastigheten närmast kyrkan i nordväst är markerad med streckade fält vilket betyder att den ännu inte är klassificerad. Byggnaden uppfördes av JM byggnads och fastighets AB efter ritningar av Åsell & Co Arkitekter från 1994. Övriga fastigheter i direkt anslutning till Klokryparen 6 är gulmarkerade. I utredningsområdet finns flera grönmarkerade fastigheter, och på Hammarbyhöjdens norra delar finns de så kallade "barnrikehusen" som är blåklassade.

Gällande detaljplan

Fastigheten Klokryparen 6 omfattas av detaljplan PI 1896. Planen vann laga kraft 1937. Syftet med planen var att möjliggöra för bostadsbebyggelse i form av hyreshus i tre våningar i likhet med de närliggande områdena. Klokryparen 5 och 6 ingår i ett område med beteckningen A - allmänt ändamål. Således finns inget skydd av kulturvärden i gällande plan.

Översiktsplan

I Stockholms stads översiktsplan från 2018 är Hammarbyhöjden, som tillhör stadsdelsområde Skarpnäck, dels utpekad som en kulturhistoriskt värdefull miljö, dels som ett utvecklingsområde. Se vidare AIX Kulturmiljöutredning för Klokryparen 6.

Aktuella bestämmelser enligt plan- och bygglagen

För all bebyggelse gäller generella krav i PBL som reglerar varsamhet vid ändring och ombyggnad, samt vid tillägg i befintliga bebyggelsemiljöer. Följande paragrafer är relevanta för byggnaderna på fastigheterna Klokryparen 5 och 6, samt flera av byggnaderna i utredningsområdet, därför att de är grönklassade enligt Stockholms stadsmuseum och därför att AIX bedömer att de har stort kulturhistoriskt värde:

2 kap 6 §: Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan [...]

Vid planläggning och i andra ärenden samt vid åtgärder avseende de byggnader som inte ingår i ett ärende enligt denna lag ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas. Lag (2014:477).

8 kap 17 §: Ändring av en byggnad [...] ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. 8 kap 13 §: En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas. [...]

Kulturmiljölagen

Hammarbykyrkan är ej utpekad som kyrkligt kulturminnen enligt kulturmiljölagen 4 kap.

Fornlämningar

Fornlämningarna påverkar inte föreliggande kulturmiljöutredning.

PROJEKTBESKRIVNING

SSSB föreslår att ett nytt bostadshus uppförs sydväst om Hammarbykyrkan och Klokryparen 6. Byggnaden placeras i souterräng med tre våningar mot nordöst och fem våningar mot sydväst. Entrén är mot nordöst mittemot Klokryparen 6. Befintlig säckgata förlängs fram till det nya huset och terrasseras upp. Berget sprängs ned för att ge plats åt byggnaden men den befintliga trädridån mot tunnelbanespåren bibehålls. Marken mellan det nya huset och det befintliga bostadshuset på Klokryparen 6 planas ut med hjälp av betongmurar till en entréplats för det nya huset.

Den nya byggnaden är rektangulär och något knäckt och därmed något smalare mot norr än söder. Byggnaden har ett trapphusorn som skjuter ut från fasad och upp över tak. Yttertaget är flackt och valmat med en neddragen terrass norr om tornet.

I förhållande till bostadshuset på Klokryparen 6 är det nya bostadshuset lägre, den översta våningen är i jämnhöjd med den andra våningen på det befintliga huset. Däremot är det uppskjutande trapp-hisstornet lika högt som det befintliga bostadshuset.

Byggnadens fyra fasader har olika uttryck. Entréfasaden har en tydlig vertikalitet genom stora fönsterpartier mot bakomliggande loftgångar som är helt inbyggda. Förskjutet mot söder är det utskjutande trapp- och hisstornet som även skjuter upp ovan taknocken. Entrén till huset är placerad frontalt på tornet, varigenom den markeras tydligt och förstärks än mer av ett skärmtak. Vertikalitet förstärks ytterligare av utskjutande takavvattning.

Den sydvästra fasaden har däremot en tydlig horisontalitet genom banden av balkonger. Väggsnivåerna mellan balkongerna och den utskjutande takavvattningen bildar ett rutnät med balkongerna som gör fasaden vilande och lugn.

Den sydöstra gaveln ger intryck av att huset nästan är lika smalt som de omgivande smalhusen från 1930-talet. Gaveln är sluten men markeras på hörnen av balkongfronter och loftgångarnas fönster med bröstningar.

Den nordvästra gaveln är mer uttrycksfull genom den utanpåliggande utrymningstrappan men är i övrigt sluten på samma sätt som den andra gaveln.

I Lugnets förslag finns två olika varianter av fasadmaterial. Ett förslag helt i falsad plåt, ett i plåt och trä. Bägge förslagen är hållna i en rödbrun kulör med loftgångar klädda med björkpanel som ger en varm gul ton åt fasaden samt med rödbruna lägenhetsdörrar. Yttertaget är svart.

ANTIKVARISK KONSEKVENSANALYS

Analysen beskriver hur nybyggnadsförslaget förhåller sig till de värdebärande karaktärsdragen och till den känslighets- och tålighetsanalys AIX redovisat i kulturmiljöanalysen.

Värdebärande karaktärsdrag

Arkitektoniska uttryck

- Byggnadernas arkitektoniska uttryck med tegelfasader, betongelement och detaljer av trä som skapar en tydlig årsring från 1960-talet.

Konsekvens

Förslaget bedöms som ett tillägg som ansluter till den redan i dag avvikande bebyggelsen från 1960-talet.

Planstruktur

- Den tidstypiska planstrukturen med organiska gator som följer de topografiska förutsättningar.

Konsekvens

Förslaget följer planstrukturen genom placeringen av det nya huset och att den befintliga gatan förlängs. Värdebärande karaktärsdrag bedöms inte påverkas.

- Huskropparnas placering i topografin för god ljus- och rymdverkan.

Konsekvens

Det nya huset är placerat på samma sätt som smalhusen från 1930-talet med samma idé om god ljus- och rymdverkan. Värdebärande karaktärsdrag bedöms inte påverkas.

- Kyrkans placering och monumentala läge i stadsbilden.

Konsekvens

Det nya huset kommer skymma en del av kyrkan. Kulturmiljöutredningen tyder dock på att kyrkans roll i stadsbilden inte kommer att påverkas i så stor omfattning. Detta beror på att de vyer varifrån kyrkan är synlig i det omgivande stadsrummet inte bedöms påverkas i någon större grad. I vyer söderifrån, där det nya huset kommer att ligga tydligt framför kyrkan, syns idag främst kyrktornet, vilket inte kommer att skymmas. Men för att få ett tydligt svar på detta bör förslaget läggas in i de vyer som AIX har studerat. Kyrkan är idag skymd av växtlighet, dels nära kyrkan, dels därifrån betraktaren står, vilket påverkar den här bedömningen. Värdebärande karaktärsdrag bedöms påverkas i mindre grad.

Bebyggelse

- Det enhetliga arkitektoniska uttrycket för smalhusen som förmedlas genom en sammanhållen skala, volymhantering, ljusa putsfasader och flacka sadeltak. Tidstypiska byggnadselement är ljusa putsfasader, två- och treluftsfönster (och perspektivfönster), utanpåliggande balkonger med plåtfrent.

Konsekvens

Den samlade bebyggelsekaraktären genom smalhusen från 1930-talet bedöms inte påverkas av nybyggnadsförslaget. Den ny byggnaden har lika placering som smalhusen men är i uttryck besläktat med Hammarbykyrkan och bostadshuset på Klokryparen 6. Härigenom samlar sig den nya byggnaden till 1960-tals bebyggelsen och inte till husen från 1930-talet.

Hammarbyhöjdens enhetliga bebyggelsemassa står därmed kvar orubbat med ett tillägg som ansluter till den redan i dag avvikande bebyggelsen från 1960-talet. Helheten bedöms bli den samma som idag med från 1930-talets bebyggelse avvikande arkitektur kring kyrkan.

- Kyrkobyggnad med monumentalt läge och för sin tid särpräglad gestalt i form av en vinklad tegelmur som på tre sidor omsluter det asymmetriska kyrkorummet. Kraftfulla betonglameller med spår av gjutformens bräddor bildar den fjärde mot sydväst vettande fasaden, i vilken klocktornet är inkommererat. Kyrkobyggnaden, det samtidigt uppförda bostadshuset och den senare tillbyggnaden bildar en välbevarad och arkitektoniskt sammanhållen ensemble med en tidstypisk karaktär som står i kontrast till de omgivande lamellhusen.

Konsekvens

Den nya byggnadens arkitektoniska karaktär ansluter till kyrkan och studentbostadshusets arkitektur, varigenom den kontrasterande helheten bibehålls. Byggnaderna från 1960-talet påverkas inte av det nya huset. Tidigare förslag i projektet var bland annat att det befintliga studentbostadshuset skulle förlängas eller dockas samman med det nya huset, vilket hade haft en negativ inverkan på byggnadens arkitektoniska helhet och kulturhistoriska värde. Byggnadens sydvästra gavel hade då byggts om eller byggts för. En fristående nybyggnad bedöms som bättre.

Natur

- Den orörda naturmarken som sträcker sig ända fram till fasaderna.

Konsekvens

För det nya huset tas berg och växtligheten på ytan som bebyggs bort. Den orörda naturmarken förslås bibehållas på tre sidor av det nya huset förutom mot entréfasaden mot nordöst där en angöringsplats anläggs. Marken vid det befintliga bostadshusets sydvästra gavel påverkas eftersom den integreras i den nya angöringsplatsen och länkas samman med nya trappor mellan bostadshuset. Angöringsplatsen följer det mönster stadsdelen har med vägar och trottoarer som ansluter vid byggnadernas entréer medan den orörda naturen finns på övriga sidor av byggnaderna. Marken kring de befintliga byggnaderna påverkas även av det miljöhus som föreslås vid det befintliga studentbostadshusets nordöstra gavel. Men eftersom miljöhuset har en liten volym bedöms det kunna ställas in i naturmiljön utan att denna ändras på ett påtagligt sätt.

- Höga barrträd och berg i dagen är karaktäristiska inslag mellan husen.

Konsekvens

För det nya huset tas berg och växtligheten på ytan som bebyggs bort. Den orörda naturmarken förslås bibehållas på tre sidor av det nya huset förutom mot entréfasaden mot nordöst där en angöringsplats anläggs. Träden som står nedanför platsen för det nya huset bibehålls och bygget ska utföras utan att dessa tar skada. Träden är mycket viktiga eftersom de utgör en grön barriär framför huset och döljer att den nya byggnaden mot sydväst är fem våningar hög. Skulle träden tas bort kommer den nya byggnaden ge ett dominerande intryck i miljön som stör helheten mot omgivningen. Träd och berg i dagen finns på sidorna om det befintliga studentbostadshuset, vilket inte ska påverkas av nybyggnaden utom mot sydväst där angöringsplatsen ordnas.

- De naturliga nivåskillnaderna i topografin har tagits tillvara i utformningen av stadsplanen och integrerats i den arkitektoniska helheten.

Konsekvens

Kyrkan och det befintliga studentbostadshuset ligger på en platå, det nya bostadshuset placeras nedanför dessa, vilket följer stadsdelens topografi och planering. Suterränghus förekommer i stadsdelen och det nya huset tar upp nivåskillnaderna på samma sätt.

Känslighets- och tålighetsanalys

Hög känslighet för ändring

Bebyggelsen i Klokryparen 5 och 6 har ett högt kulturhistoriskt värde och kyrkobyggnaden utgör ett landmärke i området. Vidare bildar byggnaderna en tydlig och väl sammanhållen årsring med en homogen front mot omgivningen. Bebyggelsen och marken i direkt anslutning är högkänslig för förändringar och tillägg som försvagar dess särställning i området, den arkitektoniska gestaltning och sambandet byggnaderna emellan. Det innebär att det inte är lämpligt att bebygga rödmarkerat område ytterligare, eftersom det riskerar att påverka upplevelsen av arkitekturen på såväl nära avstånd som på långt håll.

Konsekvens

Marken närmast de befintliga byggnaderna, som vi bedömt har hög känslighet för ändring, påverkas i två fall. Dels av angöringsplatsen sydväst om det befintliga bostadshuset, dels av miljöhuset som föreslås sydöst om bostadshuset. Det föreslagna nya bostadshuset ligger således inte inom den känsligaste ytan men kompletteringsdelar gör det.

Marken mellan det befintliga och det nya bostadshuset ändras till en angöringsplats. Som förslaget är redovisat är det svårt att ta ställning till i vilken omfattning och hur marken närmast det befintliga bostadshuset kommer att utformas. I kommande projektering är det av störst vikt att så mycket av berg i dagen som möjligt bibehålls, liksom växtligheten. Samma sak gäller för miljöhuset som inte heller är närmare redovisat. Eftersom miljöhuset har en liten volym bedöms det kunna ställas in i naturmiljön utan att denna ändras på ett påtagligt sätt.

Känslighet för ändring

Markområdet i anslutning till bebyggelsen har också höga kulturhistoriska värden knutna till Hammarbyhöjdens naturanpassade stadsplanering och strukturen med väl tilltagna, gröna mellanrum mellan husen. Den obebyggda markytan möjliggör även sikt mot Klokryparen 5 och 6 i vissa vyer i angränsande stadsrum. Dessutom har den betydelse för upplevelsen av kyrkorummet och sannolikt även lägenheterna i bostadshuset. Det innebär att markområdet är känsligt för ändringar och tillägg men att det kan bebyggas förutsatt att stor hänsyn tas till utpekade värdebärande karaktärsdrag.

Mer konkret innebär det att markområdet är känsligt för förändringar och tillägg som tar för mycket naturmark och grönska i anspråk. Området är även känsligt för exploatering som bryter mot Hammarbyhöjdens planstruktur samt befintlig omgivande bebyggelse beträffande höjd, volym, formspråk, material och färgskala. Slutligen är området känsligt för tillägg som skymmer sikten mot befintlig bebyggelse. Detta gäller särskilt Klokryparen 5 och 6 som har höga kulturhistoriska värden och utgör ett tydligt blickfång från flera vyer i området.

Konsekvens

Trots att marken bedöms som känslig för förändring bedömer AIX att den går att bebygga om det görs på ett lämpligt sätt, vilket föreslagna byggnad bedöms göra.

Den aktuella platsen bedöms som väl vald för nybyggnad inom stadsdelen eftersom den befintliga bebyggelsen, kyrkan och studentbostadshuset, avviker påtagligt från övrig äldre homogen bebyggelse. I stadsplanen för området var den här platsen utvald för en offentlig byggnad, det vill säga det var planerat redan på 1930-talet att den här platsen skulle få en avvikande byggnad. Genom att lägga en nybyggnad här hålls stadsdelens karaktär samman, den nya byggnaden kan avvika från de ljusa lamellhusen på samma sätt som befintlig bebyggelse från 1960-talet.

Utåt sett bedöms den nya byggnaden kunna smälta in på ett bra sätt. Detta genom den bibehållna naturmarken med bibehållna träd och berg i dagen på tre sidor av byggnaden, de sidor som exponeras utåt. Byggnaden följer planstrukturen eftersom den har karaktär av smalhus som ligger längs med bergskanten. Tack vare bibehållna trädridå mot sydväst ska byggnaden kunna upplevas som liknande i höjd som omgivande lamellhus.

Genom den nutida arkitekturen, med referenser till 1960-talets rationella arkitektur, och val av fasadkulörer hålls byggnaden samma med Hammarbykyrkan och det bef. studentbostadshuset. Samtidigt följer den nya byggnaden formen av smalhus. Byggnadens gavel mot sydväst, som är mest synlig mot omgivningen och därmed förmedlar känslan av smalhus mest, är dock bredare än omgivande smalhus. Detta på grund av loftgångens avslutande fönsterpartier.

Det flacka valmade yttertaket med takterrass avviker från stadsdelens sadeltak. Det avviker även från bostadshuset från 1960-talet där dess sadeltaket döljs av uppskjutande murskivor. Även det uppskjutande trapphuset ger byggnaden en avvikande form från bebyggelsen i övrigt.

I de siktlinjer AIX studerat bedöms inte den nya byggnaden ligga i vägen för eller helt skymma Hammarbykyrkan. Detta med anledning av befintlig växtlighet kring platsen och kring omgivande bostadshus och stadsdelar samt att en stor del är spärrad av tunnelbanedepån i sydväst. Men för att helt kunna svara på det behöver vyerna studeras med den föreslagna byggnaden inlagd. Det bef. bostadshuset kommer att skymmas till stor del av den nya byggnaden.

Den nya byggnaden kommer skymma sikten inifrån Hammarbykyrkans kyrksal i dess södra del, längst ifrån altaret. Eftersom kyrkans fasad mot sydväst består av betongskivor som skjuter ut från fasaden skymmer dessa sikten från sidan i kyrksalen. Detta gör att den nya byggnaden bara är synlig rak framifrån när man ser ut från kyrksalen i dess södra ände.

Tåligt för ändring

Inom utredningsområdet finns inget markområde som bedöms vara tåligt för förändringar och/eller tillägg.

Samlad bedömning

Den nya föreslagna byggnaden anspelar på 60-talets arkitektoniska uttryck och till sin bredd förhåller den sig till smalhusen och deras placering i naturmarken nära in på fasaderna. Därför bedöms helheten inom fastigheten bli den samma som idag, med från 1930-talets bebyggelse avvikande arkitektur kring kyrkan. Föreslagen ny byggnaden bedöms därför som möjlig att lägga till miljön utan att denna förvanskas.

Den nya friliggande huskroppen bedöms som välplacerad i sitt sammanhang i syfte att värna befintliga byggnaders värdebärande karaktärsdrag. Detta under förutsättning att befintlig trädråd bibehålls samt att förslaget ytterligare studeras utifrån de vyer som AIX tagit fram i Kulturmiljöutredningen.

Angöringsplatsen sydväst om det befintliga bostadshuset bedöms ligga inom den känsligaste ytan av föreslagen exploateringsyta. I kommande projektering är det av störst vikt att så mycket som möjligt av växtligheten och berg i dagen bibehålls. För att byggnaden ska få en starkare koppling till omgivande smalhus bör dess sydöstra gavel omstuderas i syfte att kunna upplevas som smalare.

Miljöbyggnaden som föreslås placeras nära det befintliga bostadshuset, d v s inom det område som bedöms vara mest känsligt för förändring, bedöms som möjligt att placera där med anledning av dess små mått, utan att miljön förvanskas. Utformning av byggnaden är givetvis viktig för att den ska passa in i helheten, vilket i detta fall är 1960-tals arkitekturen.

Förslag till förbättringar:

Den nya angöringsplatsen projekteras så att så mycket berg i dagens kan bibehållas.

Byggnadens sydöstra gavelfasad bör omstuderas så att den faller in bättre som ett smalhus, exempelvis med en ifrån gaveln indragen loftgång. På håll skulle byggnaden se smalare

Miljöbyggnadens utformning studeras noga så att den passar in i helheten, d v s har ett uttryck som sammanhänger med byggnaderna från 1960-talet.